

Overwegingen bij de invulling van de ambten door mannen en vrouwen

Vooraf

Vanuit de kerkenraadsvergadering kwamen bij een eerste bespreking van het onderwerp 'vrouw in het ambt' vier thema's naar voren: (1) de diversiteit in het bijbelse getuigenis. Welke lijnen zijn er vanuit de bijbel te trekken als het om de invulling van de ambten gaat. En verder: (2) hoe zit het met ambten; (3) hoe lezen we de bijbel in het licht van onze cultuur; en (4) benutten we de ruimte binnen het huidige beleid voldoende? Deze notitie benoemt een aantal vragen en brengt de verschillende standpunten met elkaar in gesprek. Dat heeft iets onbevredigends, maar is vooral bedoeld om het gesprek te voeden en inzicht te geven in de motieven en achtergronden bij de verschillende standpunten. De praktische aanzet aan het eind van het stuk borduurt verder op het gevoel dat in de kerkenraad is geuit dat de ruimte die het huidige beleid geeft optimaal benut moet worden.

Vragen rond het ambt

Welke visie op het ambt?

In onze tijd waarin gemeenten kleiner worden en het steeds moeilijker wordt om ambtsdragers te vinden, klinken vragen zoals: moet het aantal ambtsdragers niet kleiner worden, is het wel nodig is om als ambtsdrager ook belijdend lid te zijn, kun je niet een soort roulatiesysteem invoeren zodat elk gemeentelid op zijn tijd een poosje in het ambt dient? Deze vragen worden vaak in een praktische situatie geboren. Toch ligt hieronder een visie op wat een ambtsdrager is: is een ambtsdrager een bestuurder, iemand die een taak verricht die nu eenmaal gedaan moet worden? Of is er met het ambt iets anders aan de hand?

Ambt als gave van God

Vanuit de gereformeerde traditie spreken we over het ambt als een gave van God, waardoor Hij de gemeente verzamelt en bewaart bij het heil. Door de dienst van mensen, zo zegt het bevestigingsformulier. Het ambt komt op een bepaalde manier bij God vandaan, het is een instrument waardoor Hij handelt in de gemeente. Dat is een hoge visie. Die sluit niet altijd aan bij hoe het wordt beleefd. Een ambtsdrager staat toch niet boven de gemeente? Misschien hebben kerkenraden, ambtsdragers – niet in het minst predikanten – zich dat (in het verleden?) wel eens laten aanleunen. Wordt het wat opgeroepen door onze vormgeving, alsof je door later binnen te komen in de kerkdienst, uniform gekleed bent en op een bijzondere plaats in de kerk zit, ook net iets meer bent dan een 'gewoon' gemeentelid? In onze tijd zijn wij voor dit soort dingen gevoeliger dan in voorgaande eeuwen. De neiging kan dan zijn om helemaal om te slaan en het verschil tussen ambtsdragers en niet-ambtsdragers zo klein mogelijk te maken.

Mannen en vrouwen in de gemeente

In de praktijk functioneren mannen en vrouwen in allerlei taken in het gemeentewerk. In de bijzondere ambten dienen alleen mannen. Voor je het weet ontstaat de suggestie dat mannen ergens 'beter' in zijn of dat vrouwen worden buitengesloten. Laten we hier heel voorzichtig in zijn, en ons realiseren dat dit in onze tijd heel anders wordt aangevoeld en beleefd dan 100 jaar geleden. Discriminatie is een groot woord, maar het kan wel als onrecht ervaren worden om bijvoorbeeld wel ergens gaven voor te hebben, maar je gaven en kennis niet voluit in te kunnen zetten. De reactie: 'je kunt je toch ook andere plekken inzetten, dat hoeft toch niet persé in het ambt', is dan al gauw een bezwering of een pijnlijke dooddoener.

Luisteren naar de bijbel

Een protestant zal zich niet zomaar beroepen op 'het is traditie', maar wil teruggaan naar de bronnen, de Schriften van het Oude en Nieuwe Testament. Toch is de bijbel geen receptenboek voor het gemeentelven. Gelukkig niet, dan zou er van levende omgang met het Woord weinig overblijven.

Bijbeluitleg

Bovendien zijn we ons inmiddels heel bewust van het gegeven dat de bijbel in een bepaalde tijd is geschreven en niet een boek met eeuwige formules is. De bijbel moet worden *uitgelegd*. Dat vraagt zorgvuldigheid en voorzichtigheid. Want uitleg brengt ook een feilbaar element in: mijn uitleg is niet de enige en onze uitleg staat niet voor altijd vast. Hoe ik de bijbel uitleg, heeft ook met mij en mijn tijd te maken. Elke tijd moet opnieuw luisteren naar wat in de Schrift van Godwege tot ons komt. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat we de bijbelse teksten alle kanten op kunnen duwen. Bijbellezen vraagt ook om een nederige houding: we lezen in gemeenschap met de kerk van alle eeuwen en plaatsen. Soms zijn er ook gedeelten waarin we niet helemaal zeker zijn wat er de achtergrond van is en hoe je dat moet wegen. Een voorbeeld hiervan is 1 Kor. 14:34 waar Paulus de vrouwen oproept om te zwijgen. Heeft hij hier een uit de hand gelopen praktijk op het oog? Is dit een aanwijzing die past binnen de cultuur van zijn tijd, waarin de rollen tussen mannen en vrouwen vast lagen, of is dit een goddelijk gebod? Schrijft hij met het oog op de gehuwde vrouwen of schrijft hij over 'vrouwen en mannen in het algemeen'? Dat hier verschillende afwegingen gemaakt worden, betekent niet dat de één bijbels denkt en de ander niet.

Diversiteit in de uitleg van de bijbel

Bij de vraag of mannen en vrouwen gelijkelijk in het ambt kunnen dienen, vinden we in de kerkelijke praktijk twee lijnen. Beide lijnen kunnen zich met recht beroepen op de bijbel. Dat maakt het niet gemakkelijk, het daagt uit om de eenheid in de gemeente op een dieper niveau te vinden, en het vraagt om grondig luisteren en afwegen. In de wereldkerk wordt al lange tijd op dit onderwerp breed gestudeerd, in de kleinere gereformeerde kerken in Nederland zijn er de afgelopen jaren dikke rapporten geschreven (NGK, Gkv, CGK), de Gereformeerde Bond binnen de Protestantse Kerk heeft recent twee brochures het licht doen zien, de Rooms-katholieke en Oosters Orthodoxe Kerk kent alleen manlijke ambtsdragers en in de Anglicaanse kerk is nog maar heel recent het bisschopsambt geopend voor vrouwen. Nee, of vrouwen ambtsdrager in de PKN kunnen zijn is geen vraag. Ja, het blijft nodig om naar de *hele* Schrift te luisteren en daarin als gemeente een goede weg te vinden.

Twee sporen in de bijbel

Eerste lijn: de Heilige Geest is aan iedere gelovige gegeven

Het eerste Bijbelse spoor vertrekt vanuit de ontwikkelingen in de eerste gemeente, waar de gaven van de Geest en de leiding van de gemeente op elkaar worden betrokken. De lijst met namen in Romeinen 16 laat dit zien. Man en vrouw werken samen in de dienst van het Koninkrijk (Priscilla en Aquilla, Rom. 16:3). Vrouwen stellen hun huis open, geven leiding aan de gemeente (Febe, Rom. 16:2), treden op in het diaconaat en worden in één adem genoemd met de apostelen (Junia, Rom. 16:7, NBV).

Paulus gebruikt hiervoor verschillende woorden: medewerker, medestrijder, dienaar. (Deze woorden moeten niet teveel betrokken worden op de kerkelijke ambten zoals we die nu kennen. Dan lezen we de teksten teveel vanuit onze eigen situatie.) Deze brede inzet van

vrouwen in de dienst aan God begint al bij Christus zelf, die vrouwen tot getuigen maakt van zijn Opstanding. Al rond de geboorte van Christus spelen vrouwen (Elizabeth, Maria, Anna) een rol van grote (profetische) betekenis.

Niet de priester, die door geboorte, stam en geslacht God dient in de tempel, maar de profeet, de geroepene die met de Geest is vervuld, is het oudtestamentische voorbeeld van de leiding in de gemeente. De Heilige Geest schakelt iedereen in, en gaven – en de uitoefening daarvan in de gemeente – zijn niet gebonden aan geslacht, afkomst of taal. Dit geldt volgens Paulus ook de vrouwen (1 Kor. 11:5), al voegt Paulus zich wel in de culturele patronen van zijn tijd, waarin het manlijke vooropstaat en vrouwen dus worden opgeroepen om zich in het openbaar niet tegen hun man te keren (1 Kor. 14:34).

Wij kunnen niet een culturele schil van de Bijbelse teksten afpellen. Wel erkennen we dat de bijbelschrijvers, zeker de auteurs van de brieven, voor specifieke omstandigheden hebben geschreven. Tegelijk doet Paulus een sterk beroep op de schepping (1 Tim. 2). Hij wijst op de verschillende rollen die God man en vrouw in de schepping heeft toebedeeld, in een gevende liefde aan elkaar, waarin de verschillen niet worden uitgewist, maar tot hun recht komen (Ef. 5:22v). Dat overstijgt de culturele context van de christelijke gemeente in de eerste eeuw.

Tweede lijn: verschillende roepingen van man en vrouw

Dan komen we op het tweede Bijbelse spoor terecht. Het is de lijn van de 'tegenstanders' tegen de vrouw in het ambt. Zij moeten zich in onze tijd en cultuur meer verdedigen, omdat de lijn vanuit de schepping en de orde die God man en vrouw daarin toebedeeld, haaks staat op onze cultuur waarin de verschillen tussen de seksen er nauwelijks meer toe doen. Man en vrouw zijn individuen die zichzelf moeten ontplooien. De bijbel denkt echter niet individueel, zoals wij in het Westen doen, maar collectief en in gemeenschap.

De eerste gemeenschap is die van man en vrouw (Gen. 1 en 2). In het huwelijk staan zij samen voor God, in een eigen verantwoordelijkheid. Samen zijn zij beeld van God (Gen 1:27), samen zijn zij gevallen – de man volgde de vrouw (Gen. 3:6), en samen worden zij door Christus in het beeld van God hersteld. Daarin is wel een orde, ook al is dat geen rangorde waarin de één meer waard is dan de ander. Paulus legt dat uit in Efeze 5, hoe man en vrouw samen de liefde tussen Christus en de gemeente verbeelden, waarin de man naar zijn vrouw is als Christus die zich voor de gemeente heeft gegeven. Volgens deze lijn is het de roeping van de man om leiding te geven en te besturen, zoals dat in het huwelijksformulier ook wordt benoemd in de huwelijkse relatie. De vrouw laat zich leiden door haar man (1 Petrus 3), die zich op zijn beurt in liefde voor haar opoffert (Ef. 5:25).

Toegepast op de ambten ziet dat er als volgt uit: de ambtsdrager representeert Christus voor de gemeente, zoals de verhouding in het huwelijk is tussen man en vrouw. In beide gevallen gaat het om een eenheid in verscheidenheid en niet om een rangorde. De man is niet meer dan de vrouw, zoals de ambtsdrager niet meer is dan de gemeente. Beiden zijn aangelegd op elkaar om in gemeenschap Gods eer op het oog te hebben. Maar beiden hebben een onderscheiden taak en roeping.

Nog een keer het ambt

Daarmee zijn we terug bij de vraag naar het ambt: is het niet te hoog gedacht, om van de ambtsdrager te zeggen dat hij Christus representeert?

De Reformatie bedoelde hiermee te zeggen dat in het ambt – niet zozeer in de persoon,

maar in wat de ambtsdrager doet – Christus naar ons toe komt. In de verkondiging, in de sacramenten, in het pastorale gesprek en de diaconale zorg. Vooral in het koninklijke: door het ambt regeert Christus de gemeente. En dat laatste is, zo zegt de tweede lijn is in de bijbel bij uitstek de rol van de man. Toch, zegt dan de eerste lijn, de Heilige Geest schakelt alle mensen in. Het ambt is een bijzondere gave van de Geest aan de gemeente. Is die gaven dan alleen voorbehouden aan mannen? Maar, zo reageert dan de tweede lijn van uitleg: het ambt is geen functie, geen taak die gedaan moet worden. Door de ambten bouwt Christus de gemeente. En zoals in het huwelijk Christus en de gemeente worden weerspiegeld door man en vrouw, zo is dat ook in de gemeente tussen ambt en gemeente, waardoor het ambtelijk leiding geven de taak is van de man.

In de wereldwijde kerk worden twee posities ingenomen als om de invulling van de ambten gaat. Beide posities beroepen zich op Bijbelse lijnen die niet zomaar bij elkaar gebracht kunnen worden. Het is belangrijk om te zien dat de startpositie van beide posities verschillend is. De ene positie redeneert vanuit de onderscheiden taak en rol van man en vrouw in de schepping gegeven. De andere positie vertrekt vanuit de gedachte dat het ambt aan de gemeente is gegeven als een gave van de Geest, zonder onderscheid van maatschappelijke status, opleiding, afkomst of geslacht. Voor beide posities geldt dat ze zich uitgedaagd moeten voelen door de ander. Twee thema's kunnen daarbij helpen.

1. Hebben man en vrouwen verschillende roeping?

Het gesprek moet gaan over hoe we de Bijbelse rolverdeling zien. Zien we dat als een voorschrift voor alle tijden, ook voor de gehuwden in de gemeente? Hoe gaan wij daar mee om? Moeten we daarbij geen onderscheid maken tussen de gehuwde vrouw die haar eerste taak in het gezin heeft, en de ongehuwde vrouw die buiten de orde in de schepping, in het ambt moet kunnen dienen? Uitlegkundig gaat het dan ook over de vraag of als Paulus mannen en vrouwen aanspreekt, hij het over de gehuwden heeft en niet over man- en vrouw-zijn in het algemeen. Als leiding geven dan bij de man hoort, moeten we dan niet consequent zijn en dat op alle terreinen van het leven laten gelden? Tegelijk: hoe kun je recht blijven doen aan de verschillende roeping tuss en man en vrouw in een cultuur die verschillen zoveel mogelijk nivelleert?

2. Man en vrouw, ambt en gemeente?

Staan in de christelijke gemeente man en vrouw niet anders tegenover elkaar? De vrouwelijke ambtsdrager spreekt dan niet tot haar echtgenoot, maar tot een broeder die zij in Christus' naam mag dienen. Zoals de zoon die ouderling is, zijn ouders in de gemeente eert, en tegelijk als ambtsdrager in een positie van gezag staat. Dat gaat niet in tegen het vijfde gebod. We zullen in elk geval moeten erkennen dat in onze tijd leidinggeven niet typisch voor een man is, in elk geval niet op de manier zoals dat vanzelfsprekend was in Paulus' dagen. Vanuit het eerste Bijbelse spoor zeggen we dan dat de vrouw die de gaven heeft om leiding te geven, daarin ook Christus kan representeren. De tweede lijn wijst dan op Efeze 5 en 1 Timotheüs 2, waar de nadruk ligt op de verschillende levensroepingen van mannen en vrouwen. Tegelijk is het vanuit de bijbel niet zonneklaar dat de verschillen in het huwelijk zomaar kunnen worden toegepast op ambt en gemeente.

Naar de praktijk

Het gesprek over de invulling van de ambten is niet alleen een principiële gesprek, maar wordt gevoerd in relatie tot de omstandigheden van de gemeente. Zoals bij alle onderwerpen, maar zeker bij een onderwerp waarop polarisatie verwacht kan worden, is zorgvuldige en geduldige communicatie vanuit de kerkenraad van belang.

Daarnaast is het, bij de continuering van het beleid, zaak om goed na te denken over de verhouding tussen ambt en dienst, zichtbaarheid van de inzet van gemeenteleden, en duidelijke erkenning van gaven en bedieningen in pastoraat, diaconaat en catechese.

Dat zou bijvoorbeeld als volgt kunnen door binnen het vrijwilligersbeleid onderscheid te maken waarbij de kerkenraad voor bepaalde verantwoordelijkheden in pastoraat, diaconaat, jeugd- en evangelisatiewerk gemeenteleden benoemt in een taak en in de eredienst aan deze taak verbindt en door niet-ambtsdragers nauwer betrekken bij de gedachtevorming in kerkenraadsvergaderingen. Door bij kerkenraadsvergadering diverse geledingen van de gemeente inspraak te laten hebben bij geagendeerde onderwerpen. Daarmee houden we ambtsdragers en niet-ambtsdragers dichterbij elkaar. Recente voorbeelden daarvan zijn presentaties van jeugdwerk in de kerkenraad en het overleg tussen consistorie en PPH.